

FORSKNING

BØRN&UNGE

NR 19 | JUNI 2013 | bupl.dk

TÆT PARLØB
MELLEM
PÆDAGOGER
OG FORSKERE

BØRN&UNGE FORSKNING

Blegdamsvej 124
2100 København Ø
Telefon: 3546 5100
Telefax: 3546 5099
E-mail: b&u@bupl.dk
www.boernogunge.dk

REDAKTIONEN

Ansvarshavende redaktør:

Ida Thuesen Nielsen (ItN)

Redaktionschef:

Lene Søborg (søb)

Redaktion:

Anders W. Christensen (awc)
Peter Engelbrekt Petersen (ppn)
Camilla Mehlsen, DPU
Nicklas Colerick, (nco)

Grafisk tilrettelæggelse:

Jeanne Olsen (jno)

BUPL'S FORSKNINGSSATSNING

Blegdamsvej 124
2100 København Ø
v/ Konsulent Peter Engelbrekt Petersen
Telefon: 3546 5142
E-mail: ppn@bupl.dk
bupl.dk/forskning

B U P L

Børne- og Ungdomspædagogernes
Landsforbund

Blegdamsvej 124
2100 København Ø
Telefon: 3546 5000
(kl. 9-15)
Telefax: 3546 5039
E-mail: bupl@bupl.dk
bupl.dk

TRYK

Stibo Graphic
Kontrolleret oplag: 69.738
ISSN: 1903-962X

forord

PÆDAGOGER OG FORSKERE KAN MERE SAMMEN

Pædagoger har altid diskuteret og udviklet den pædagogiske praksis. Men de seneste 10-15 år er der kommet et øget fokus på, hvordan viden kan skabe en bedre praksis. Det er sket samtidig med en stigende anerkendelse af børne- og ungeområdet betydning. Når opmærksomheden på et velfærdsområdes betydning stiger, bliver der også en stigende trang til at styre det og vide mere om, hvordan det fungerer.

UDVIKLING KRÆVER SAMSPIL

BUPL's forskningssatsning prioriterer forskning til medlemmerne. Men forskning til den pædagogiske praksis kommer ikke bare oppefra og ned. Ideen om, at forskere sidder på universiteterne og tænker, deler tankerne med de lydhøre pædagoger og ledere, som så efterfølgende forbedrer praksis, er en illusion. Der er meget, der tyder på, at viden, praksis og udvikling af begge, skal tænkes som et langt mere komplekst samspil.

I BUPL tror vi på, at både pædagogisk forskning og pædagogisk praksis bliver bedre ved at udvikle sig i et samspil. For det kan være svært at overskue en skov, når man er i den. På den anden side ved man ikke meget om en skov, hvis man kun kigger på den udefra. En skov eller den pædagogiske praksis skal også opleves, før man forstår den.

BUPL PRIORITERER SAMSPIL

I BUPL har vi derfor prioriteret forskningsprojekter, der involverer pædagoger og ledere. Nogle gange bliver det kaldt aktionslæring, aktionsforskning eller laboratoriemodellen. Men uanset hvad vi kalder metoderne, handler det om, at pædagoger

inddrages for at finde nye måder at udvikle praksis på. Det gør vi selvfølgelig primært for pædagogernes og børnenes skyld. Men også fordi det rent faktisk har vist sig at være en mere effektiv måde at forankre viden på. Det er næppe overraskende for alle os, der også har arbejdet erfaringspædagogisk, at man lærer bedst ved at gøre det.

FORSKNING ER OGSÅ STRATEGISK VIDEN

Men ikke alle BUPL-støttede forskningsprojekter involverer et samspil med praksis, og det er der andre gode grunde til. For viden er også magt. Det betyder for en interesseorganisation som BUPL, at vi også kæmper for at øge den generelle anerkendelse af hele børne- og ungeområdet. Og den anerkendelse kommer desværre ikke altid ved at inddrage en masse pædagoger og vise deres gode projekter frem.

En af de vidensproduktioner, som BUPL har fået størst politisk indflydelse på, var faktisk et rent skrivebordsarbejde, nemlig Børnehavens betydning for børns udvikling, som SFI lavede for os i 2009. Så selvom viden forankrer sig bedst i den pædagogiske praksis, når den skabes i et samspil, så er det ikke altid, at den viden får størst betydning politisk på kort sigt.

BUPL vil derfor fortsat både støtte strategisk viden og viden, der involverer praksis. Jeg håber, I er friske på at udfordre den pædagogiske forskning og blive udfordret af viden.

God læselyst,
Allan Baumann

Foto: iStockphoto

”Når pædagoger selv har været medforsker og eksperimenteret med og sat ord på, hvad der virker, har man argumenterne klar.”

Janne Olsson.
SIDE 10-13

INDHOLD

- 4 PÆDAGOGISK CO-CREATION
Pædagoger og forskere skal skabe viden sammen
Interview med Bjørg Kjær og Birger Steen Nielsen
- 10 INVOLVERENDE METODER VINDER FREM
2 eksempler på metoder, som både skaber viden og udvikler praksis
- 12 AKTIONSLÆRING RYKKER VED HVERDAGEN
Pædagogerne definerer udfordringerne og skaber forandringen
Interview med Janne Olsson og Søren Smidt
- 16 PÆDAGOGER: JA TAK TIL BRUGBAR FORSKNING
BUPL har i foråret holdt medlemsmøder for at diskutere behovet for pædagogiske forskning.

PÆDAGOGISK CO-CREATION

Farvel til forskeren i elfenbenstårnet. Pædagogisk forskning byder på mere samspil mellem forskere og praktikere, der sammen udvikler og producerer ny viden. Betyder det, at pædagoger skal være medforskere, eller er der grænser for co-creation?

AF CAMILLA MEHLSSEN

Samspil. Samskabelse. Co-creation. Når virksomheder udvikler nye produkter og servicier, sker det i stigende grad i samarbejde med de mennesker, som skal bruge det til noget i den virkelige verden.

En lignende bevægelse finder sted i videnskabens verden. Det er ikke bare bag elfenbenstårnets mure, at forskere udvikler ny viden. Viden opstår snarere i samspil mellem forskning og praksis. Når forskere undersøger eksempelvis menneskers adfærd eller kultur, sker det da også i stigende grad i samarbejde med de mennesker, som forskerne studerer. I erhvervsproget taler man om 'co-creation'. I den pædagogiske forskning hedder det snarere 'samskabelse'.

"Der kommer mere og mere samskabelse mellem forskere og praktikere. Det er ikke bare forskningen, der ser på praksis. Forskning og praksis er med til at udvikle hinanden," siger adjunkt Bjørg Kjær fra Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet. Hun har i flere år arbejdet med pædagogisk forskning og deltaget i forsknings- og udviklingsprojekter i daginstitutioner.

Bjørg Kjær mener, at pædagogisk forskning bliver en arena for refleksion, hvor pædagoger producerer viden, som kan være med til at udvikle praksis. Det kan for eksempel være viden i form af praksisfortællinger.

"Jeg er for eksempel optaget af, hvem pædagoger selv synes, de er, og hvad de synes om de opgaver, som bliver defineret politisk. Det kan jeg ikke vide noget om på forhånd. Jeg er nødt til at tale med pædagoger. Jeg er nødt til at etablere en situation, hvor pædagoger er med til at producere en viden. Pædagogerne siger ofte til mig, at det har de aldrig talt om før. I hvert fald ikke på den måde. De skaber simpelthen ny indsigt i og viden om deres arbejde.

Deres erkendelsesinteresse er, at nu fik de tænkt over deres egen rolle og samarbejdsrelationer, og de siger, at de måske vil reagere på en anden måde i morgen," fortæller Bjørg Kjær.

VÆK MED VIDENSMONOPOLET. Professor mso Birger Steen Nielsen fra Roskilde Universitet fortæller, at universiteterne åbner op for nye samarbejdsformer med det omgivende samfund. Udviklingen hænger sammen med, at det klassiske universitets mono-

"Vi er som forskere ikke pædagogernes advokater, men vi er heller ikke forældrenes advokater. Vi er advokater for det gode børneliv."

Professor Birger Steen Nielsen.

pol på viden og forskning er brudt. I dag er der et voksende fokus på, at forskning skal være praksis-, anvendelses- og nytteorienteret. Og der er en større anerkendelse af forskning tæt på praksis – som for eksempel aktionsforskning, som mange rynkede på næsen af for nogle år siden, fortæller han.

Birger Steen Nielsen har massiv erfaring med at give praktikere en stemme i forskning, blandt andet gennem aktionsforskning og gennem metoden 'fremtidsværksted', som han var med til at introducere på dansk grund i 1980'erne. Han mener, at større samspil mellem forskere og praktikere kan udvikle ny og væsentlig viden for såvel forskning som praksis.

Det oplevede han eksempelvis i et stort projekt om kvindelige ufaglærte arbejdere i fiskeriindustrien: Gennem traditionelle forskningsmetoder havde man udviklet en 'instrumentaliseringstese', der viste, at kvinderne stort set var ligeglade med jobbet og kun arbejdede for pengenes og kollegernes skyld. Da Birger Steen Nielsen og hans forskerkolleger brugte involverende metoder til at komme i dialog med kvinderne, kom det frem, at kvinderne bestred en

omfattende konkret viden om fisk, om produktet og arbejdsmetoderne. Men den mere traditionelle forskning afdækkede ikke den konkrete viden.

”Det er ikke, fordi traditionel forskning ikke ville have kunnet få denne hverdagsviden frem, men det hjælper med mere involverende metoder,” siger Birger Steen Nielsen og peger på, at såvel forskningen som samfundet generelt må give hverdagens viden større vægt.

”Viden om hverdagserfaringer er massivt undervurderet i hele vores kultur. Vi må skabe et rum, hvor forskellige former for viden mødes, uden at der er et hierarki. Vi skal ikke have den fine videnskabelige viden øverst og den erfaringsbårne viden nederst,

vi skal vende op og ned på hierarkiet. Forskellige former for viden må komme i samtale,” siger han.

FARVEL TIL FLUEN PÅ VÆGGEN. Der er dog tegn på, at hverdagens viden får en mere prominent placering i forskning, i takt med at forskning og praksis udvikler viden sammen. Det videnskabelige skifte mod samspil er særligt tydeligt inden for antropologien og etnologien, hvor mange pædagogiske forskere henter deres videnskabelige metoder fra. I antropologien var det herskende videnskabsideal tidligere, at forskeren skulle være som en ’flue på væggen’, der objektivt observerede for eksempel et folkeslags ritualer. Forskeren måtte ikke interagere direkte med genstandsfeltet, eftersom det observerede – for eksempel et afrikansk stammesamfund – var et objekt, som forskeren så at sige studerede gennem en lup.

”Inden for det antropologiske felt sker udviklingen mod samspil, når man flytter forskeren fra de varme lande i Stillehavet til hjem i baghaven. Der sker et fundamentalt skift, som gør, at vi forskere bliver meget

”Når jeg forsker, kan jeg ikke undgå at gøre noget ved det felt, jeg undersøger. Jeg er bestemt ikke nogen flue på væggen.”

Adjunkt Bjørg Kjær.

HVAD SIGER DE INVOLVEREDE PÆDAGOGER?

Hvordan påvirker pædagogisk forskning de involverede praktikere?

Her er nogle overvejende positive bud på, hvad samarbejde mellem forskere og daginstitutioner har ført med sig for pædagoger og pædagogiske ledere i to konkrete projekter.

SAGT OM PROJEKTET ‘Aktionslæring i dagtilbud’:

Medforskende pædagog:

”Det har klart ændret vores arbejde. Vi tænker mere over nye løsninger – det har været skønt at opleve, hvor lidt der egentligt skal flyttes – det har givet hele huset en ahaoplevelse... Vi fik øje på nye ting – der kan hjælpe os ... Vi fik lavet uskrevne regler til skrevne.”

Medforskende pædagog:

”Det er især betydningen af at fokusere på vores aktion og forundring og få sat andre ord på, end vi plejer at anvende. Det, at konsulentten stiller andre spørgsmål til os, end vi selv gør til hinanden, betyder, at vi bliver udfordret til at sætte ord på handlinger og refleksioner – det er et bevidsthedssøgende arbejde.”

mindre objektiviserende og mere opmærksomme på, at vi alle sammen er nogle, der producerer viden og mening, hver for sig og sammen,” siger Bjørg Kjær, der har en ph.d.-grad i etnologi og en kandidatgrad i blandt andet folkloristik.

I dag er der et mere ligeværdigt forhold mellem forskere og praktikere, fortæller Bjørg Kjær.

”De forskningsparadigmer, som jeg arbejder ud fra, ser forskeren og pædagogen som subjekter. Det, der bliver produceret i et forskningsinterview eller i et feltarbejde, er et samspil. Og det samspil er ikke en fejl, som man tænkte år tilbage, men et grundvilkår. I det samspil kan man – set i et forskningsperspektiv – få meget væsentlig information,” siger hun.

REFLEKSION RYKKER PRAKSIS. Professor Birger Steen Nielsen mener også, at pædagogisk forskning er et samspil og en arena for refleksion – og netop refleksionen kan være med til at udvikle praksis. Sammen med fire forskere fra Roskilde Universitet har han gennemført en aktionsforskningsundersø-

gelse kombineret med feltarbejde i to integrerede daginstitutioner. Forskergruppen brugte blandt andet værktødsmetoder til at være i dialog med pædagogerne på. Da forskerne stillede pædagogerne spørgsmålet: ”Hvorfor har vi daginstitutioner?”, lød et af de første svar: ”Det er der aldrig nogen, der har spurgt os om før!”.

”I det daglige pædagogarbejde er der hele tiden handlingstvung. Du skal hele tiden træffe en beslutning. Der sker noget uafbrudt. Et barn får sand i øjnene, en anden råber efter dig, og det må pædagoger agere i. Men de har brug for – og alle har brug for – at reflektere over deres praksis i fællesskab. I forskningsprojektet ville vi gerne give dem bare et lille rum til refleksion,” siger Birger Steen Nielsen og henviser til projektet ’Udvikling af pædagogfagligheden som grundlag for et alternativ til nyliberale styringsformer’, støttet af BUPL.

Birger Steen Nielsen forsker også i arbejdsliv, og han fortæller, at der i samfundet generelt er blevet mindre tid til refleksion i arbejdslivet.

”Rummet, hvor man har mulighed for at reflek-

Medforskende pædagog:

”Når jeg er på stuen, så kommer forundringerne bare til mig. Men det, jeg virkelig har kunnet bruge, det er at tænke i aktioner. At vi kan gøre det og det. Det er en sjov måde at tænke på, det virker ikke, ok, men hvad så, så prøver vi det ...”

Medforskende pædagog:

”Aktionen beskrives som et fagligt åndehul, hvor den voksne fordyber sig sammen med børnene. Det, som særligt virkede, var, der var få børn og et massivt voksenfokus.”

Kilde: Pjecen Aktionslæring i dagtilbud, november 2009, udgivet af BUPL.

SAGT OM PROJEKTET

’Nye dialogformer på daginstitutionsoverområdet’, der bruger udviklingslaboratoriet som metode:

Inger Hove, pædagogisk leder, Pilehaven:

”Vi er blevet rørt, berørt og næsten forført af at høre de mange forskellige stemmer. Vi er også blevet bedre til at høre børnenes stemmer, og det har ændret vores praksis. Vi kan kun fortsætte på denne måde. Vi kan ikke gå tilbage til ikke at lytte til hinanden.”

BJØRG KJÆR

Adjunkt ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU),

Aarhus Universitet. Cand.mag. i folkloristik og retorik. Ph.d. i etnologi. Hun har blandt andet skrevet bogen 'Inkluderende pædagogik. God praksis og gode praktikere' (2010) og deltaget i forskningsprojekter om pædagogiske læreplaner og om specialpædagogik og professionel identitet.

**BIRGER STEEN
NIELSEN**

Professor mso i arbejdsliv og læring,

Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde Universitet. Han har i mange år beskæftiget sig med aktionsforskning og introducerede i 1980'erne metoden 'fremtidsværksted'. Han har deltaget i en række forskningsprojekter om pædagogisk faglighed og er blandt andet medforfatter til bøgerne 'Daginstitutionen til hverdag' (2013) og 'Daginstitutionsarbejde og pædagogisk faglighed' (2012).

tere over sit arbejde og dermed også ændre det, skrumper ind. Hvis der er noget refleksion, så er det tilrettelagt af HR-afdelingen," siger han.

Er det bedre, at refleksionsrummet er tilrettelagt af forskere end for eksempel HR-medarbejdere?

"Ja, det er bedre, fordi vi som forskere ikke har en dagsorden med medarbejderne. HR-afdelingen eller lederen har en dagsorden med, hvad medarbejderne skal. Der er også en udviklingsdimension i vores forskningsdagsorden, men det handler om, hvordan pædagoger kan styrke deres arbejde."

ADVOKATER FOR DET GODE BØRNELIV. Når forskning og vidensproduktion bliver til i tæt samspil mellem forskere og pædagoger, betyder det så, at pædagoger også er forskere? Ifølge Bjørg Kjær er svaret et klart nej.

"Jeg er vældig old-school og mener, at forskeren er forsker, og praktiker er praktiker. Pædagoger undersøger og udforsker, ja, men de har en anden målsætning end jeg. Min erkendelsesinteresse som forsker er at producere viden. Pædagogers erkendelsesinteresse er at producere god praksis. De erkendelsesinteresser er meget forskellige," siger Bjørg Kjær. Hun afviser dog ikke, at hun som forsker også er med til at udvikle praksis.

"Når jeg forsker, kan jeg ikke undgå at gøre noget ved det felt, jeg undersøger. Jeg er bestemt ikke nogen flue på væggen. Selv om man sidder bag en glasrude med spejl, gør man noget ved det, man

ser på. Den forskereffekt kan man udnytte til at skabe udvikling med. Og det ser vi mere og mere i forskningsprojekter," siger Bjørg Kjær.

Birger Steen Nilsen mener også, at forskere og pædagoger har forskellige kasketter på.

"Som forsker er det ikke min opgave at komme med handleanvisninger udefra og sige 'sådan og sådan skal I gøre'. Det modvirker, at folk selv kan finde svarene. Vi vil som forskere gerne være med til at udvikle svarene, men vi kan og vil ikke diktere i hvilken retning," siger han.

Når forskning bliver til i et samspil, risikerer man så ikke, at man bliver for gode venner, og forskeren glemmer den kritiske sans? Bjørg Kjær mener, at det ligeværdige forhold mellem forsker og praktiker netop styrker kritikken.

"Når forholdet er subjekt-subjekt, er vi som forskere nødt til at være kritiske, også over for pædagoger. Så råber vi 'hurra', når der er grund til det, men vi siger også 'ups'. Der er kritiske ting, vi bliver nødt til at påpege på grund af etiske, moralske forpligtelser. Hvis vi ser, at den pædagogiske praksis er med til at marginalisere eller segregere nogle børn, er vi nødt til at sige det," siger Bjørg Kjær.

For Birger Steen Nielsen handler det om at være advokat for det almene, ikke det konkrete, nemlig det gode børneliv:

"Vi er som forskere ikke pædagogernes advokater, men vi er heller ikke forældrenes advokater. Vi er advokater for det gode børneliv."

**Lykke Verup, pædagog,
Mariendal:**

"Der har været ting, vi har taget for givet. Vi har længe fejret børnehavens fødselsdag ved at tage på pizzeria. Vi tænkte, det var fantastisk for børnene. Nu har vi spurgt dem, og det viser sig, at de synes, det er synd at forlade børnehaven på dens fødselsdag. Så nu planlægger vi en fest derhjemme."

**Maria Petersen, pædagog,
Børnehuset ved Skoven:**

"Det har været fantastisk at lære politikere og forvaltning bedre at kende og via dialog opdage, at vi har mange af de samme mål. Det var også utroligt givende at deltage i forskningsprojektet, fordi vi har fået nye, gode måder at være sammen med børnene på."

**Marianne Connell,
børnehusleder,
Børnehuset ved Skoven:**

"Vi er blevet styrket i at argumentere med vores faglighed. Vi har alle fået nye samarbejdsflader og en langt større gensidig forståelse. Jeg håber, at børneudvalget fortsat vil lægge nogle af deres udvalgsmøder i daginstitutionerne."

HAR DU EN GOD IDÉ TIL ET PROJEKT? SÅ SØG BUPL'S UDVIKLINGSPULJE

Går du med nogle idéer til udvikling af den pædagogiske praksis, så kan BUPL hjælpe dig økonomisk. Tre gange om året kan pædagoger eller ledere søge op til 100.000 kr. til et udviklingsprojekt indenfor temaerne kreativitet og forebyggelse.

Formålet med udviklingspuljen er at støtte udviklingsprojekter i pædagogiske institutioner for herved at bidrage til styrkelse af pædagogprofessionen og arbejdet med børn og unge. Gennem udviklingspuljen ønsker BUPL at støtte pædagogisk udvikling, der rækker ud over hverdagens grundlæggende arbejde, og som derfor kræver ekstra ressourcer. Siden maj 2011 har 23 institutioner fået støtte til at igangsætte netop deres udviklingsprojekt.

HVEM KAN SØGE?

Det er alene BUPL's medlemmer, ledere og pædagoger, der kan søge midler i BUPL's Udviklingspulje. Ansøgningen kan udarbejdes i samarbejde med andre pædagogisk relevante udviklingspersoner.

HVOR MEGET KAN MAN SØGE?

BUPL har afsat ca. en million i 2013 til udviklingspuljen. Pengene skal gå til at støtte udviklingsprojekter i institutionerne. Hvert projekt kan max. søge om 100.000 kr.

HVAD KAN MAN SØGE TIL?

Projekterne skal i 2013 ligge indenfor temaerne kreativitet eller forebyggelse. Men det fortolkes ret bredt. Er du i tvivl om jeres idé ligger indenfor temaerne kan du ringe til Daniela Cecchin i BUPL på 3546 5277.

Man kan ikke søge til almindelig drift, etableringsudgifter, større anskaffelser, uddannelse, efteruddannelse eller kurser og heller ikke til studie- og udvekslingsrejser.

Næste ansøgningsfrist
er 15. sept. 2013

Læs mere på hjemmesiden:
bupl.dk/forskning

INVOLVERENDE METODER VINDER FREM

AF CAMILLA MEHLSÉN

Aktionsforskning, fremtidsværksted, laboratorier, praksisfortællinger og *appreciative inquiry*. Det er metoder, der ofte peger i meget forskellige retninger, men de har ønsket om en stærkere involvering og dialog til fælles. I forskningsverdenen oplever professor mso Birger Steen Nielsen fra Roskilde Universitet, at der i dag er en stigende interesse for forskningsmetoder, der involverer praktikere.

”Der er et mylder af involverende metoder og en stigende interesse for dem, særligt blandt studerende. Det var der ikke for bare fem-syv år siden. Det er lidt af en vending,” siger Birger Steen Nielsen.

Ser vi på udviklingen i pædagogisk forskning, er det overordnede billede delt i to: På den ene side søger forskningen med evidensbaserede metoder, som leder efter generelle anvisninger til praksis om, ’hvad der virker’. På den anden side er pædagoger i stigende grad med til at udvikle materiale til forskningsprojekter, og ved at deltage i pædagogisk forskning kan pædagoger udvikle deres egen praksis.

Her er eksempler på to involverende metoder, der blandt andet er blevet brugt i nogle forskningsprojekter støttet af BUPL.

FREMTIDSVÆRKSTEDET

Fremtidsværkstedet er en gruppearbejds-metode til idéudvikling for at forandre livsbetingelser, som ikke er tilfredsstillende. Et fremtidsværksted består

typisk af workshops, hvor deltageres egne erfaringer og drømme er omdrejningspunktet for at planlægge forandringer. Det kan for eksempel være på arbejdspladsen. Deltagerne sætter dagsordenen for, hvad der skal diskuteres og ændres.

Fremtidsværkstedet består af tre faser, som deltagerne gennemgår:

1. KRITIKFASEN: Hvad fungerer ikke optimalt? Deltagerne fokuserer på det negative i workshopens tema.
2. UTOPI: Hvad ønsker deltagerne sig ideelt set? Alt kan her lade sig gøre.
3. VIRKELIGHED: Med afsæt i utopifasen hvordan kan hverdagen forbedres? Resultatet er en handleplan med konkrete forslag til forbedringer.

Metoden til fremtidsværkstedet er især udviklet af den østrigske fremtidsforsker Robert Jungk i 1960’erne. Robert Jungk mente, at fremtiden er for vigtig til, at vi overlader det til eksperter. Med værkstedet ville han udvikle et sted, hvor mennesker kan opfinde nye samfundsmæssige muligheder, få indflydelse på og tilbageerobre politik. Målet var at styrke demokratiet.

Professor mso Birger Steen Nielsen fra Roskilde Universitet var med til at indføre metoden på dansk grund i 1980’erne. I dag bruges metoden i mange forskellige sektorer og med forskellige formål, blandt andet til idéudvikling, problemløsning og

integration. Ifølge Birger Steen Nielsen er metoden dog ikke så udbredt som i 1980'erne og 1990'erne.

I projektet 'Udvikling af pædagogfagligheden som grundlag for et alternativ til nyliberale styringsformer' brugte forskergruppen værkstedsmetoder til at involvere pædagoger.

VIGNETMETODEN

Vignetmetoden er en sociologisk undersøgelsesmetode til at studere menneskers opfattelser, vurderinger, værdier, normer og holdninger. Den består af en spørgeskemaundersøgelse, der tager afsæt i en række vignetter, det vil sige fiktive cases. Når man i en personalegruppe diskuterer fiktive cases – og ikke faktiske konkrete sager – kan man nemmere undgå, at den enkelte føler sig angrebet.

Vignetmetoden kan være et redskab til faglig udvikling i praksis, og den kan bidrage til faglig oprustning på områder, hvor personalet oplever, at de er usikre. Det kan for eksempel handle om børn med psykisk syge forældre og arbejdet med børn, hvor der er mistanke om seksuelle overgreb.

Med vignetmetoden kan man undersøge holdninger, som ellers er svære at afdække. Det kom eksempelvis tydeligt frem i det BUPL-støttede forskningsprojekt 'Enighed, uenighed og udvikling', hvor vignetmetoden satte fokus på faglige uenigheder.

EKSEMPEL PÅ VIGNET OM EN FAR, DER SLÅR SIN SØN

Emil er fem år og går i børnehave. Da faren henter ham i børnehaven, vil han ikke med hjem. Han tigger faren, om han ikke må blive og

gå hjem sammen med Martin. Faren siger, at det kan der ikke være tale om, han har ikke mulighed for at hente ham hos Martin senere. Emil plager videre, men faren griber fat i armen på ham og forsøger at trække ham af sted. Emil griber fat i et rækværk og holder fast. Faren råber, at han skal give slip, ellers får han tæsk. Faren slår ham over fingrene, så han slipper, og giver Emil et voldsomt skub mod udgangen. Emil falder og skriger højt: 'Du må ikke slå!'. Faren trækker af sted med ham, idet han siger, at nu skal han holde op med at tude, ellers får han en på kassen.

Udvalgte spørgsmål (svar 'ja', 'nej' eller 'kan ikke svare'):

1. Mener du, at den pædagog, der overværer dette oprin, bør fortælle faren, at han ikke må slå barnet?
2. Mener du, at pædagogen må stille sig mellem barnet og faren og fysisk forhindre, at faren slår barnet?
3. Mener du, at pædagogen eller lederen under alle omstændigheder bør underrette socialforvaltningen om episoden?

LÆS MERE:

Se flere spørgsmål og cases på bupl.dk/forskning under projektet 'Pædagogers holdninger, fagligheder og profession'.

Pjecen 'Konstruktive enigheder og uenigheder. Vejledning til arbejde med vignetmetoden'. BUPL 2010.

Morten Ejrnæs og Merete Monrad: 'Vignetmetoden. Sociologisk metode og redskab til faglig udvikling'. Akademisk forlag 2012.

AKTIONSLÆRING RYKKER VED HVERDAGEN

Aktionslæring vinder frem som redskab til at forbedre pædagogiske hverdagssituationer – fra måltidet til svømmehalsbesøg. I Københavns Kommune er metoden udbredt til 320 daginstitutioner, hvor pædagoger er med til at udvikle deres egen praksis.

AF SIGNE TONSBERG

ARKIVFOTO: JENS HASSE

Det gode måltid, den gode garderobesituation og det gode læringsmiljø på legepladsen. Det er den slags nære pædagogiske hverdagssituationer, som aktionslæring kan hjælpe med at udvikle – med pædagogerne i hovedrollen.

”Metoden lægger op til, at pædagogerne eksperimenterer med deres praksis. Det betyder også, at de skal bryde med handlemønstre og rutiner, som de plejer at have. Vi kan se i vores forskningsprojekter, at det kan være en udfordring,” siger lektor ved UCC Janne Olsson. Hun har beskæftiget sig med aktionslæring i snart fem år og er en af hovedkræf-

terne bag aktionslæringsprojektet ‘Aktionslæring i dagtilbud’.

Den grundlæggende ramme i et aktionslæringsforløb er, at pædagogerne selv udvælger en problemstilling, som de vil undersøge. Derpå sætter de en række små konkrete eksperimenter i gang i praksis. En eller flere pædagoger udfører aktionen, mens en kollega og en konsulent observerer, hvad der sker undervejs. Derefter mødes alle til en fælles samtale, reflekterer og sætter på baggrund af samtalen en ny aktion i gang.

OPDAGEDE DE VOKSNES AFBRYDELSER. Et konkret eksempel på et aktionslæringsforløb er en institution, der gerne ville arbejde med deres stillerum, forklarer Janne Olsson. Meningen med rummet var at bruge det til aktiviteter, hvor børnene skulle fordybe sig. Men pædagogerne oplevede, at aktiviteterne i stillerummet ikke fungerede. I stedet for ro og fordybelse var det præget af mange afbrydelser udefra.

”Pædagogerne havde en fornemmelse af, at det var andre børn, der kom ind og støjede, og at det var dét, der skulle arbejdes med. Det var det – også. Men ved observationerne var det slående, hvor meget de voksne faktisk forstyrrede hinanden. Andre ▶▶▶

”For mig som forsker er det vigtigt, at der kommer et konkret resultat ud af aktionslæringen. Det er jo dér, praksis rykker sig, og dér, det kommer børnene til gode.”

Chefkonsulent Søren Smidt.

AKTIONSLÆRING

Formålet med aktionslæring er at udvikle den pædagogiske praksis gennem konkrete situationer i hverdagen. Det handler primært om at eksperimentere, observere og reflektere. Der er fem faser i aktionslæring:

1. FORUNDRING

Afsættet for aktionslæring er altid en forundring, som udspringer af praksis. Det er vigtigt, at forundringen er meget specifik, og at pædagogerne selv identificerer den. En forundring kan for eksempel handle om, hvordan man kan forbedre forældresamarbejdet, udvikle garderobesituationerne, måltidet, ture i svømmehallen etc.

2. AKTION

Med udgangspunkt i forundringen laver man små konkrete eksperimenter (aktioner) i praksis. Aktionerne skal være konkrete handlinger, der nemt kan sættes i værk – og de må ikke være prøvet før i institutionen.

3. IAGTTAGELSE

Pædagoger og konsulent laver systematiske iagttagelser af aktionerne. På forhånd vælger man nogle bestemte observationspunkter, så iagttagelserne bliver fokuserede. Iagttagelserne dokumenteres på skrift eller optages.

4. DEN REFLEKTERENDE SAMTALE

Pædagoger og konsulent analyserer og reflekterer over den gennemførte aktion. Man drøfter, hvordan aktionen og iagttagelserne bidrager til at blive klogere på forundringen. Målet er at dele erfaringer, blive bevidst om sin viden og udtænke nye handlemuligheder. Samtalen afsluttes med at vælge en ny aktion, der kan hjælpe med at blive endnu klogere på forundringen.

5. BEARBEJDNING OG VIDENDELING AF ERFARINGER

Pædagoger og konsulent bearbejder processen og erfaringerne undervejs og efter aktionslæringsforløbet. Det kan for eksempel udmunde i konkrete opskrifter på "den gode praksis" eller oplæg på personalemøder om læringsgevinster af forløbet.

Det optimale aktionslæringsforløb foregår over to til seks måneder.

pædagoger kunne smække døren op til stillerummet og råbe 'Så er der frugt!' eller komme ind gang på gang og give forskellige praktiske beskeder," fortæller Janne Olsson.

Hun peger på, at netop det aspekt, at de voksne selv spillede en rolle i afbrydelserne, ikke var blevet opdaget, hvis man ikke systematisk havde observeret scenen.

Og den situation er typisk for aktionslæring. Mange pædagoger har nemlig en naturlig tendens til at fokusere på børnene og deres indbyrdes relationer eller på rammerne og rekvisitterne i stedet for at kigge på og justere på deres egen pædagogiske praksis. Og det er lige præcis omdrejningspunktet for aktionslæring.

"Vi oplever gang på gang, at det er observationerne, der for alvor rykker noget. For det er her, man får zoomet ind og får øje på, hvad der egentlig sker, og hvad man som pædagog kan gøre anderledes," siger Janne Olsson.

"Dertil når man ikke, hvis man kun arbejder med mindre småjusteringer i hverdagen, som mange pædagoger ellers er dygtige til," forklarer Janne Olsson.

ET GODT MATCH TIL PÆDAGOGER. Aktionslæring egner sig især til at arbejde med den gode hverdagspraksis og alle de situationer, hvor den pædagogiske kerneydelse er i spil. For det er netop den daglige pædagogiske praksis, som aktionslæring kan rykke.

"Aktionslæring fungerer bedst i forhold til den praksis og de ting, vi gør hver eneste dag: i samspillet ved måltider, i garderobe, ved aktiviteter eller på legepladsen. Der, hvor vi som pædagoger kan se på praksis og ændre den," siger Janne Olsson.

Til gengæld er metoden mindre velegnet i de situationer, hvor der ikke kan identificeres en forundring i praksis. Det kan for eksempel være i forbindelse med store projekter, fusioner, omstruktureringer og topstyrede kommunale projekter.

Chefkonsulent i UCC og ph.d. Søren

Smidt oplever også, at aktionslæring som metode passer godt ind i hverdagen i institutionerne og i mange pædagogers tankegang.

"Pædagoger er generelt gode til at handle og kan lide at afprøve nye måder at gøre tingene på. Og dét taler aktionslæring direkte ind i. Forpligtelsen til ikke bare at snakke, men også omsætte sine fund til konkret handling, taler rigtig godt til det pædagogiske felt," siger Søren Smidt, der er forskningsmæssig tovholder for et stort anlagt aktionslæringsprojekt, der lige nu er i gang i samtlige 320 daginstitutioner Københavns Kommune.

IMPLEMENTERING ER AKILLESHÆLEN. I projektet har alle institutioner fået en pose undervisningstimer, og inden for en overordnet ramme er det op

JANNE OLSSON

Lektor på professionshøjskolen UCC, Ledelse og organisation. Uddannet cand. pæd. og pædagog. Har forsket i og bidraget til flere publikationer om aktionslæring de sidste fire-fem år. Hun var en af hovedkræfterne bag forskningsprojektet 'Aktionslæring i dagtilbud', som er finansieret af BUPL.

SØREN SMIDT

Ph.d. og chefkonsulent i UCC, hvor han beskæftiger sig med daginstitutioner, barndom og pædagogik. Søren Smidt er uddannet cand. psych. og er ph.d. i pædagogik. Han er projektleder for Københavns Kommunes aktionslæringsprojekt 'Klynger i udvikling 2' med 320 deltagende daginstitutioner.

SYSTEMATIK VERSUS SMÅJUSTERINGER. Det var da også gennem observationerne, at pædagogerne i institutionen fandt nye måder at gribe det pædagogiske arbejde i stillerummet an på. Løsningen lå i, hvordan pædagogen mødte og kommunikerede med børnene, der kom ind. Pædagogen blev meget mere aktiv både i at få børnene ind og ud af aktiviteten. I stedet for at skælde ud over forstyrrelsen inviterede pædagogen for eksempel barnet indenfor og spurgte "Hvad vil du gerne lave her i dag?", så de fik mulighed for at blive en del af fællesskabet.

I eksemplet med stillerummet fik pædagogerne justeret deres egen praksis, fordi de var igennem aktionslæringens forskellige faser med at observere, reflektere og sætte eksperimenter i gang.

”Kompetenceudvikling og pædagogisk udvikling foregår ikke nødvendigvis bedst i et klasselokale. Aktionslæring kommer helt tæt på hverdagen og praksis og forandrer noget her og nu i institutionerne.”

Chefkonsulent Søren Smidt.

til den enkelte institution at bestemme, hvad de vil kigge nærmere på.

”Netop dér ligger en af forcerne ved aktionslæring: At man som pædagogisk personale selv vælger, hvad man vil arbejde med. Det er medvirkende til at skabe umiddelbar mening for pædagogerne,” siger Søren Smidt.

I det københavnske projekt har man valgt at arbejde med en udvidet model af aktionslæringen, hvor der er fokus på at formulere mål med aktionen og implementere de ændringer, man kommer frem til. For netop manglende implementering kan være akilleshælen ved aktionslæring.

”Udviklingsprojekter kan godt blive diffuse. For mig som forsker er det vigtigt, at der kommer et konkret resultat ud af aktionslæringen. Det er jo dér, praksis rykker sig, og dér, det kommer børnene til gode. Det kan for eksempel være, at en institution nu gennemfører frokosten på en ny og bedre måde efter nogle mål, som pædagogerne har sat op,” forklarer Søren Smidt.

STÆRKERE STÅSTED. Projektet i København er et eksempel på, at aktionslæring ikke kun er udvikling af praksis. Det er også kompetenceudvikling.

”Vi kan se en stigende efterspørgsel og et stigende behov for videreuddannelse og kompetenceudvikling, der kommer tæt på praksis. Kompetenceudvikling og pædagogisk udvikling foregår ikke nødvendigvis bedst i et klasselokale. Aktionslæring

kommer helt tæt på hverdagen og praksis og forandrer noget her og nu i institutionerne,” forklarer Søren Smidt.

En af gevinsterne ved aktionslæringsforløb er, at pædagogerne efterfølgende har meget nemmere ved at argumentere for deres egen praksis, og hvorfor de gør, som de gør.

”Når man selv har været medforsker og eksperimenteret med og sat ord på, hvad der virker, har man argumenterne klar. Og man kan også referere til, at man har eksperimenteret med sin praksis. Det giver en helt anden tyngde og et stærkere fagligt ståsted både i forhold til forældre og andre,” siger Janne Olsson.

AKTIONSLÆRING I PRAKSIS

Aktionslæring i dagtilbud var et aktionslæringsprojekt, der foregik i 2008-2009 og var finansieret af BUPL. 31 institutioner fra fem kommuner i hovedstadsområdet deltog. Janne Olsson fra UCC var følgeforsker på projektet sammen med kollegerne Nanna Koefoed-Nordentoft og Trine Pedersen.

Klynger i udvikling 2 er et pædagogisk udviklingsprojekt med fokus på aktionslæring, der foregår i samtlige Københavns Kommunes 320 institutioner i 2012-2013. Søren Smidt fra UCC er projektleder.

PÆDAGOGER: JA TAK TIL BRUGBAR FORSKNING

Inklusion og pædagogers rolle i skolen stod højt på dagsordenen, da BUPL inviterede medlemmer til Aarhus til ideudvikling om, hvilke emner BUPL skal rette sin forskningsindsats mod i de kommende år. Samtidig skal forskningen være vedkommende og brugbar i pædagogernes hverdag, mente flere af de fremmødte pædagoger.

AF MIKKEL KAMP

Hvordan kan hjerneforskning forbedre inklusion? Hvilken form for didaktik benytter pædagoger sig af? Hvad kan vi lære af udlandet?

Sådan lyder tre bud på, hvad pædagoger savner viden om i den pædagogiske praksis. Ideerne kom frem på et møde i Aarhus, hvor BUPL inviterede medlemmer til at udvikle ideer til forskningsprojekter, der skal sættes i søen med støtte fra BUPL. Målet er at fremme forskning, som passer til pædagogernes behov.

MERE VIDEN OM TIDLIG INDSATS. Flere deltagere pegede på, at mere viden om inklusion kan gavne deres pædagogiske praksis.

»En ting er, at et barn inkluderes, men hvordan skal det inkluderes? Vi skal have redskaber til at være barnets advokat, udfordre fleksibiliteten og have mulighed for en tidlig indsats allerede i børnehaven. Hvis børn med problemer ikke bliver set, når de er små, vokser problemerne. Det vil være interessant at undersøge, hvad en tidlig indsats betyder for børnene,«

siger en pædagog og bliver suppleret af en kollega, der ønsker sig forskning i metoder til inklusion.

»Man kan bruge viden fra hjerneforskningen til at

lave iagttagelser og bygge ritualer op, der er skræddersyet til det enkelte barn. Vi skal have neuropædagogikken mere ind i institutionerne. Der findes viden om, hvordan vi håndterer børn med neurologiske problemer, og det ville være godt at sætte fokus på, hvordan man gør det i institutioner.«

En anden vil sætte fokus på de helt almindelige børn.

»Når vi taler om inklusion, handler det næsten altid om de lidt skæve børn. Jeg kunne godt tænke mig, at man undersøgte, hvad det betyder for det eksisterende fællesskab, at vi inkluderer så mange af de skæve børn.«

Flere efterlyser også viden om, hvad inklusionen betyder for personalet i institutioner og skoler.

»Vi skal have fokus på medarbejdernes arbejdsmiljø for at skabe den bedst mulige inklusion. Har medarbejderne det ikke godt, fungerer det ikke,« forklarer én.

FOKUS PÅ PÆDAGOGERS DIDAKTIK. Flere af de fremmødte pædagoger arbejder i skoleverdenen, og det satte præg på dagsordenen. Pædagogerne oplever det som en udfordring, at lærernes rolle er klart defineret, mens pædagogernes rolle og værdien af den er mere flydende.

»Jeg savner, at nogle måler, hvad det betyder for børnene, at vi er i skolen. Hvad betyder det for det enkelte barn at være sammen med pædagoger,« spørger en SFO-leder. ▶▶▶

”Det er helt klart pædagogerne, der skal bestemme. Forskerne er jo ikke praktikere. Hvis jeg ikke kan sætte handling bag de ord og resultater, som forskerne når frem til, har det ikke relevans.”

Pædagog.

BUPL FORSKNING

BUPL bruger omkring syv millioner kroner om året på forskning og vidensformidling. I foråret 2013 har BUPL gennemført møder med medlemmer, der er kommet med ideer til forskningsprojekter og har fortalt om, hvor skoen trykker ude i virkeligheden. Målet er, at ideerne skal hjælpe BUPL til at støtte forskningsprojekter, der passer til medlemmernes behov. Ideerne indgår på en bruttoliste med forslag til forskningsprojekter, som BUPL kan støtte. Forslagene ligger inden for BUPL's politiske indsatsområder, kreativitet, forebyggelse og fremtidens pædagogiske arbejdsplads.

Illustration: iStockphoto (bearbejdet)

Rundt om bordet er der udbredt enighed om, at dokumentation for værdien af pædagogers arbejde i skolen vil være en gevinst.

»Jeg arbejder på en lille landsbyskole, hvor vi ofte er oppe imod den opfattelse, at mødre kan passe børn lige så godt, som vi kan. Men det kan de ikke. Vi har alle mulige vinkler på det enkelte barn, men jeg begynder ikke at forklare dem om, at neuronerne skal fare rundt i hjernen, ligesom jeg heller ikke forventer, at en elektriker forklarer mig om, hvordan strømmen løber i en ledning,« siger en kvindelig pædagog.

En pædagog fra en specialskole har ofte svært ved at se forskel på det arbejde, en lærer og en pædagog udfører. Men der er forskel, og den er væsentlig at dykke ned i, mener han.

»Vi skal have gennemsigtighed i pædagogens arbejde. Vi skal have beskrevet, hvad vi gør, og hvorfor vi gør det. Det skal vi vide,« siger han, og peger på, at pædagogers didaktik har til gode at blive sat under lup.

»Pædagoger og didaktik har længe været fyord, når de bliver sagt i samme sætning. Didaktikken har været reserveret til lærerne. Men pædagoger bruger jo didaktiske metoder. Det bliver bare kaldt noget andet, og det har blandt andet betydning for deres arbejde på skolerne. Børn lærer noget, når de laver en pilefløjte og pædagoger fortæller dem, hvordan man tager marven ud og så videre. Jeg vil gerne vide, hvad der er særegent for pædagogers didaktiske forståelse. Det kan vi eksempelvis bruge i forbindelse med skolereformen, hvor man taler om helhed. I virkeligheden er helhedstanken ikke ny. Det har vi pædagoger arbejdet med i mange år,« siger han.

En anden vil gerne være klogere på, hvordan man

som praktiksted kan være med til at forme den gode pædagog, der er klar til at arbejde i skoleverdenen.

»Pædagoger, der kommer ud af seminarier, er klædt på til en anden verden end den, de møder i skolen. Her er lærerne rigtig gode til at forklare, hvad deres arbejde handler om. Nye pædagoger kan blive tromlet af lærerne. Derfor skal vi finde ud af, hvordan vi kan klæde dem på til virkeligheden,« foreslår han.

PÆDAGOGERNE SKAL BESTEMME. Spørgsmålet er så, hvem og hvad der skal afgøre, hvilken forskning som skal støttes.

»Det er helt klart pædagogerne, der skal bestemme. Forskerne er jo ikke praktikere. Hvis jeg ikke kan sætte handling bag de ord og resultater, som forskerne når frem til, har det ikke relevans,« siger en, der rundt om bordet møder stor støtte til sit synspunkt.

»Det skal være nødvendig viden, som vi oplever som nærværende i vores arbejde,« siger en anden, mens en tredje kunne ønske sig en mellemting.

»Det kan være en god idé, at det foregår i samarbejde mellem forskere og pædagoger. Den frie forskning skal støttes, så forskerne skal være med til at beslutte, hvad der skal fokus på.«

Formålet med forskning i børn, pædagoger og daginstitutioner er der bred enighed om.

»Helt grundlæggende skal forskningen være med til at skabe bedre trivsel og bedre liv for vores børn. Det må være målet,« konstaterer én, mens de andre nikker.

Det betyder dog ikke nødvendigvis, at forskningen skal foregå i danske institutioner.

»Jeg kunne godt tænke mig, at man kiggede mere internationalt på tingene. Hvordan gør man i andre lande? Når jeg er på konferencer, er der ofte eksperter fra England eller USA, men ingen tager tilsyneladende derover og kigger på, hvad de gør. Det kunne handle om, hvordan man bruger iPads eller arbejder med en helhedsskole. Vi behøver ikke opfinde den dybe tallerken her i Danmark hver gang, når de måske allerede har gjort det i udlandet.«

”Vi behøver ikke opfinde den dybe tallerken her i Danmark hver gang, når de måske allerede har gjort det i udlandet.”

Pædagog.

BUPL har brug for dig og din mening

Vidste du, at BUPL har et elektronisk medlemspanel? Som en del af BUPL's medlemspanel kan du få indflydelse og bidrage med din holdning.

Vi spørger medlemspanelet om emner lige fra leg til besparelser og andre aktuelle emner fra det pædagogiske område.

Vi bruger undersøgelserne fra medlemspanelet til at sætte fokus på det pædagogiske arbejde – både internt i BUPL og i dagspressen.

Hvordan foregår det?

Når du er tilmeldt medlemspanelet, vil du 4-5 gange om året modtage en e-mail fra BUPL med et enkelt spørgeskema, som du har mulighed for at deltage i. Du har hver gang mulighed for at sige "nej tak" til at deltage.

Dine oplysninger og besvarelser behandler vi naturligvis fortroligt, og du kan til enhver tid melde dig ud af panelet.

Du kan tilmelde dig medlemspanelet på:

bupl.dk/medlemspanel

MANGLER DU ET NUMMER?

Børn&Unge Forskning udkommer 4 gange om året med interviw og artikler om aktuel pædagogisk forskning.

Du kan gratis downloade alle numre af forskning på bupl.dk/paedagogik

Du kan også henvende dig til BUPL på tlf: 3546 5105.

